

АРТЪР КОНАН ДОЙЛ ЗАГАДКАТА НА МОСТА ТОР

Превод от английски: Милена Попова, —

chitanka.info

Нейде в трезора на банка „Кокс и ко“ на „Чаринг крос“ лежи износен и олющен от пътуванията куфар с моето име на капака — Джон Х. Уотсън, доктор по медицина, запасен офицер от Индийската армия. Почти всички документи, с които е препълнен, са записки за необикновените загадки, които господин Шерлок Холмс разследваше в продължение на дълги години. Някои, при това не най-безинтересните, завършиха с неуспех и няма смисъл да се разказват, тъй като не се е стигнало до изясняване. Една нерешена загадка може да събуди интереса на някой студент, но едва ли ще привлече обикновения читател. Сред тези незавършени разкази е и историята на господин Джеймс Филмор, който се върнал у дома, за да си вземе чадъра, и изчезнал без следа. Не по-малко странен е случаят с катера „Алисия“, който в едно пролетно утро се изгубил в мъглата и никой не знае какво е станало с него и с екипажа му. Третият случай, който си струва да се спомене, е загадката с Изадор Персано, известния журналист и дуелист, който беше намерен съвсем обезумял, а в кибритена кутия пред него имаше необикновен червей, непознат на науката. Освен тези неразгадани случаи има няколко, в които са замесени семейни тайни, и възможността за оповестяването им би хвърлила в ужас редица високопоставени фамилии. Не е необходимо да уточнявам, че подобно нарушаване на поверителността е немислимо и тези записки ще бъдат отделени и унищожени веднага щом приятелят ми намери време да се заеме с това. Остават множество повече или по-малко интересни случаи, които вече щях да съм подготвил за печат, ако не се опасявах, че подобно изобилие от разкази може да се отрази на доброто име на човека, на когото отдавам най-голямата си почит. В някои от тези случаи участвах и аз и мога да говоря като свидетел, а в други или отсъствах, или ролята ми е незначителна и те могат да бъдат разказани само в трето лице. Историята, която следва, е почерпана от личния ми опит.

Беше ветровито октомврийско утро и докато се обличах, забелязах как отлитат последните листа от самотния чинар в двора зад къщата. Слязох да закуся, очаквайки да заваря приятеля си мрачен и потиснат, защото подобно на всички велики творци той лесно се влияеше от времето. Ала напротив — той вече почти бе приключил със закуската, настроението му бе особено ведро и радостно, с онази малко зловеща бодрост, характерна за най-дейните му мигове.

— Заел си се с някакъв случай ли, Холмс?

— Способността да се правят умозаклучения сигурно е заразна, Уотсън — отвърна той. — Ето и ти разкри тайната ми. Да, заел съм се със случай. След цял месец, пълен с банални дреболии и бездействие, колелото пак се завъртя.

— Ще ми разкажеш ли?

— Няма много за разказване, но може да поговорим, след като изядеш двете твърдо сварени яйца, които е благоволила да ни приготви новата готвачка. Вероятно състоянието им не е без връзка с броя на „Фамили хералд“, който зърнах вчера на масичката в коридора. Дори и дреболия като варенето на яйца изисква ясна представа за хода на времето, която не се съвместява с четенето на любовните истории, които се печатат в това прекрасно списание.

След петнайсет минути масата вече бе разчистена и ние седяхме един срещу друг. Той извади от джоба си писмо.

— Вероятно си чувал за Нийл Гибсън, краля на златото?

— Имаш предвид американския сенатор?

— Наистина, навремето е бил сенатор в един от западните щати, но е по-известен като най-големия собственик на златни мини в света.

— Чувал съм за него. Струва ме се, че е живял и в Англия. Името му ми е много познато.

— Да, преди около пет години е купил голямо имение в Хампшир. Може би вече си чул за трагичната кончина на жена му?

— Да, разбира се. Сега си спомних. Ето защо името му звучи познато. Но не знам никакви подробности.

Холмс махна към куп документи на един стол.

— Не предполагам, че ще се занимавам със случая, иначе вече щях да съм приготвил извадките от вестниците — каза той. — Истината е, че загадката, макар и изключително сензационна, на пръв поглед не изглежда сложна. Интересната индивидуалност на обвиняемата не омаловажава пределно ясните доказателства. Така поне са сметнали при следствието и предварителното дело. Делото е предадено в съда в Уинчестър. Опасявам се, че това е неблагоприятна работа. Мога да установя фактите, Уотсън, но не мога да ги променя. Ако не се появи нещо съвсем ново и неочаквано, не виждам на какво може да се надява клиентът ми.

— Клиентът ти ли?

— О, забравих, че не съм ти казал. Май придобивам твоя любим навик, Уотсън, да разказвам историята отзад напред. Най-добре първо прочети това.

Писмото, което ми подаде, написано с ясен и уверен почерк, гласеше:

Хотел „Кларидж“
3 октомври

Драги господин Холмс,

Не мога да гледам как най-прекрасната жена, сътворена от Бога, върви към смъртта, без да направя всичко възможно, за да я спася. Не мога да обясня обстоятелствата, дори не се и опитвам, но съм абсолютно убеден, че госпожица Дънбар е невинна. Фактите, разбира се, са Ви известни, вече всички ги знаят, за това се говори в цяла Англия. И не се чу нито един глас в нейна защита! Точно тази проклета неправда ме подлудява. Тази жена не би могла да убие и муха. Ще Ви посетя в единнайсет часа утре предобед, за да разбера дали няма да успеете да хвърлите светлина в мрака. Може би разполагам с някаква следа, без да подозирам. Но, така или иначе, всичко, което знам, което притежавам, което представлявам, е на Ваше разположение, стига да я спасите. Моля, впрегнете всичките си способности за разрешаването на този случай.

С уважение
Дж. Нийл Гибсън

— Сега вече знаеш — каза Шерлок Холмс, като изтръска пепелта от лулата, изпушена след закуска, и бавно започна да я пълни отново. — Това е господинът, когото очаквам. Едва ли имаш време да се справиш с всичките тези книжа, затова ще ти разкажа историята накратко, та да си наясно какво предприемам. Този човек е най-великата финансова сила в света, а освен това, доколкото разбрах, има буен и труден нрав. За жена му, жертвата в тази трагедия, знам само, че не е била в първа младост, докато за обучението на двете деца се е

грижела изключително привлекателна гувернантка. Това са действащите лица, а мястото на действието е огромната стара къща, имение с богато минало. Сега за трагедията. Съпругата била открита късно вечерта да лежи на около километър от къщата облечена във вечерната си рокля, с шал на раменете и куршум в главата. До нея не е намерено оръжие, няма и следи. Отбележи, Уотсън — никакво оръжие! Изглежда, престъплението е било извършено късно вечерта, тялото е било открито от лесничея към единайсет часа и е било огледано от полицаите и лекаря, преди да го пренесат в къщата. Прекалено сбито ли разказвам, или всичко ти е ясно?

— Съвсем ясно. Но защо подозират гувернантката?

— Първо, има няколко преки улики. Най-долу в гардероба ѝ намерили револвер със същия калибър, при това от него бил изстрелян един куршум — погледът на Холмс застина и той повтори насечено: — Най-долу в гардероба ѝ.

После приятелят ми потъна в мълчание и аз не посмях да го прекъсна, защото виждах, че мислите му устремно текат в някаква посока. Неочаквано той се сепна и пак се оживи:

— Да, Уотсън, намерили са го. Крайно уличаващо, нали? Такова е и заключението на следствието. Освен това убитата държала бележка, подписана от гувернантката, в която обвиняемата ѝ определяла среща на същото това място. Какво ще кажеш за това? И накрая, има мотив. Сенаторът Гибсън е привлекателен мъж. В случай че жена му умре, кой ще заеме мястото ѝ, ако не младата дама, която според всички вече се радва на настойчивото внимание на работодателя си? Любов, богатство, власт — всичко това поставено в зависимост от живота на една жена на средна възраст. Грозна работа, Уотсън, много грозна!

— Да, Холмс, така е.

— Освен това няма алиби. Напротив, признала е, че по същото време е ходила до моста Тор, до местопрестъплението. Не е могла да го отрече, тъй като я е видял един селянин, минаващ оттам.

— Това наистина изглежда уличаващо.

— И все пак, Уотсън, и все пак! По този широк каменен мост с парапет пътят минава над най-тясното място на дълго и дълбоко тръстиково езеро. Викат му езерото Тор. Мъртвата жена е намерена в

подножието на моста. Това са основните факти. Но ако не се лъжа, клиентът ни е подранил доста и вече е тук.

Били отвори вратата, но не името, което той обяви, очаквахме. Никой от нас не познаваше господин Марлоу Бейтс. Влезе кльощав и нервен мъж с уплашени очи и спазматични колебливи жестове. Професионално прецених, че човекът е на ръба на нервен срив.

— Виждате ми се развълнуван, господин Бейтс — каза Холмс. — Заповядайте, седнете. Опасявам се, че не мога да ви отделя много време, понеже имам среща в единайсет часа.

— Знам — прошепна посетителят и продължи с кратки изречения, сякаш не му стигаше дъх. — Чакате господин Гибсън. Аз работя за него. Управител съм на имението му. Господин Холмс, той е злодей... той е дяволско изчадие.

— Силни думи, господин Бейтс.

— Няма как иначе, господин Холмс, защото имам съвсем малко време. За нищо на света не искам той да ме завари тук. А ще дойде всеки момент. Но нямаше как да дойда по-рано. Едва тази сутрин разбрах от секретарката му госпожа Фъргюсън за срещата му с вас.

— Значи вие сте неговият управител?

— Връчих му предупреждението си за напускане. След две седмици ще се отърва от тази робия. Тежко е да се общува с този човек, господин Холмс, тежко във всяко отношение. С публичната благотворителност той прикрива тайните си грехове. Но главната му жертва беше съпругата му. Отнасяше се с нея жестоко, да, сър, много жестоко. Не знам как я е сполетяла смъртта, но можете да ми вярвате, че бе превърнал живота ѝ в ад. Сигурно знаете, че тя беше родена в тропиците, в Бразилия?

— Не, не ми бе известен този факт.

— И потеклото, и характерът ѝ бяха пламенни. Дете на слънцето и страстта. Обичаше го така, както могат да обичат само тези жени, но когато красотата ѝ повехна, а съм чувал, че е била голяма красавица, нищо вече не го задържаше при нея. Всички я харесвахме, съчувствахме ѝ и го мразехме за жестокостта му към нея. Но той е коварен, на пръв поглед внушава доверие. Само това исках да ви кажа. Не приемайте този човек за чиста монета. Зад маската му се крие нещо друго. Сега ще вървя. Не, не ме задържайте. Той ще дойде всеки момент.

И след като уплашено хвърли поглед към часовника си, странният ни посетител буквално изхвърча през вратата и изчезна.

— Гледай ти! — каза Холмс след кратко мълчание. — Май господин Гибсън има много верни служители. Но предупреждението е полезно и сега ни остава само да изчакаме да се появи самият той.

Точно в уречения час чухме тропот по стълбите и прочутият милионер влезе в стаята. Щом го погледнах, разбрах не само страховете и неприязънта на неговия управител, но и проклятията, които му отправяха толкова много негови конкуренти в бизнеса. Ако бях скулптор, който иска да извае олицетворение на преуспелия бизнесмен, човека със стоманени нерви и гъвкав ум, щях да избира за модел господин Нийл Гибсън. Високата му ръбеста фигура подсказваше алчност и хищност. Приличаше на Ейбрахам Линкълн, който вместо на високи идеали се е отдал на постигането на низки цели. Лицето му бе като изсечено от гранит, твърдо, сурово, безмилостно, прорязано от дълбоки бръчки, следи от безчет критични ситуации. Студени сиви очи, които гледаха пронизателно под гъстите вежди, внимателно ни обхождаха. Той се поклони небрежно, когато Холмс спомена името ми, после с властен жест придърпа стола си към приятеля ми и се настани така, че кокалестите му колене почти го докосваха.

— Искам веднага да ви кажа, господин Холмс — започна той, — че за този случай няма да пожалая никакви пари. Ако така по-добре ще видите истината, можете да си светите с тях. Тази жена е невинна, това трябва да се докаже и на вас се пада да го сторите. Само кажете цената си!

— Таксата за професионалните ми услуги е постоянна — каза безучастно Холмс. — Не я променям освен в случаите, когато изобщо не вземам такса.

— Дори парите да нямат значение за вас, помислете за славата. Ако разнищите тази загадка, ще се превърнете в център на вниманието във всички вестници в Англия и Америка. Два континента ще говорят за вас.

— Благодаря, господин Гибсън, не мисля, че имам нужда да ставам център на вниманието. Може би ще се изненадате да го чуете, но предпочитам да работя анонимно и ме привлича самата загадка. Но така си губим времето. Да пристъпим към фактите.

— Ще намерите повечето основни факти във вестникарските репортажи. Не се сецям какво да добавя. Но ако искате нещо да си изясните, тук съм, за да ви помогна.

— Всъщност има нещичко, което искам да ви питам.

— Какво?

— Какви точно са отношенията ви с госпожица Дънбар?

Кралят на златото се сепна силно и се понадигна от стола си.

После си върна непоклатимото спокойствие.

— Вероятно имате право, може би дори сте длъжен да ми зададете подобен въпрос, господин Холмс.

— Да речем, че е така — каза Холмс.

— Тогава мога да ви уверя, че отношенията ни винаги и изцяло са били на работодател и млада дама, с която той не е разговарял и дори не я е виждал освен в присъствието на децата.

Холмс стана.

— Аз съм доста зает човек, господин Гибсън — каза той, — и нямам време и желание за празни приказки. Приятен ден.

Гостът ни също бе станал и масивното му отпуснато тяло се извисяваше над Холмс. Под рунтавите вежди очите му блестяха гневно, а по бледите му страни се разля червенина.

— Какво, по дяволите, искате да кажете, господин Холмс? Отказвате ли се от моя случай?

— Е, господин Гибсън, поне се отказвам от вашето съдействие. Мисля, че се изразих ясно.

— Съвсем ясно, но какво се крие зад това? Искате да вдигна цената, страхувате се да се заемете със случая или нещо друго? Имам право да получа открит отговор.

— Да, може би имате — каза Холмс — и ще ви го дам. Първо, този случай е достатъчно заплетен и без допълнителните усложнения, които биха причинили неверните сведения.

— Тоест аз лъжа, така ли?

— Опитвах се да го изразя колкото може по-деликатно, но ако държите на думата, няма да ви противореча.

Скочих от стола, защото с почти дяволско изражение милионерът бе вдигнал дясната си ръка свита в юмрук. Холмс се позасмя и посегна към лулата си.

— Недейте да вдигате шум, господин Гибсън. Забелязал съм, че след закуска и най-незначителният спор изглежда неразрешим. Предполагам, че за вас ще е особено полезно да се поразходите на чист въздух и да размислите на спокойствие.

С известно усилие кралят на златото овладя гнева си. Можех само да му се възхищавам, защото с върховно самообладание за миг той замени огнения гняв с хладно и презрително безразличие.

— Е, вие избирате. Сигурно си разбирате от работата. Не мога да ви накарам против волята ви да се заемете със случая. Тази сутрин не постъпихте по най-добрия начин за себе си, господин Холмс, сломявал съм и по-силни от вас. Досега няма човек, който да ми се е възпротивил и да се е измъкнал безнаказано.

— Чувал съм тези думи от немалко хора, пък ей ме на — усмихна се Холмс. — Приятен ден, господин Гибсън. Още много имате да учите.

Посетителят си тръгна ядосан, но Холмс продължи да пуши в невъзмутимо мълчание с отнесен поглед, втренчен в тавана.

— Някакви идеи, Уотсън? — попита накрая.

— Трябва да призная, Холмс, че това е човек, който би помел всяка пречка на пътя си, а като си спомня, че жена му вероятно е била такава пречка, която не е понасял, както недвусмислено ни каза Бейтс, струва ми се, че...

— Точно така. На мен също.

— Но какви са били отношенията му с гувернантката и как разбра за тях?

— Блъф, Уотсън, чист блъф! Щом сравних страстния, лишен от условности и съвсем не делови тон на писмото и сдържаността в поведението и външния вид, ми стана пределно ясно, че в този човек се таи чувство по-скоро към обвиняемата, отколкото към жертвата. Ако искаме да стигнем до истината, трябва да разберем какви са били отношенията между тези трима души. Видя как невъзмутимо реагира на пряката атака. После блъфирах, като се опитах да създам впечатление, че съм напълно сигурен, докато всъщност имах само подозрения.

— Може би ще се върне?

— Със сигурност ще се върне. Трябва да се върне. Не може да остави нещата така. Я, не се ли звъни? Ето, чуват се стъпките му. Е,

господин Гибсън. Тъкмо казвах на доктор Уотсън, че се позабавихте.

Кралят на златото се върна много по-смирнен, отколкото си бе тръгнал. Сърдитият поглед още издаваше наранено самолюбие, но здравият разум му бе подсказал, че ако иска да постигне целта си, трябва да отстъпи.

Обмислих нещата, господин Холмс. Май малко прибързах и приех думите ви погрешно. Имате пълно право да се опитвате да стигнете до фактите, каквито и да са, настойчивостта ви говори само във ваша полза. Но ви уверявам, че отношенията ми с госпожица Дънбар нямат никаква връзка със случая.

— Не мислите ли, че е моя работа да преценя това?

— Да, може би. Приличате на хирург, който иска да разполага с всички симптоми, преди да постави диагноза.

— Точно така. Уместно сравнение. И само пациент, който иска да измами лекаря си, би скрил истинските си оплаквания.

— Може и така да е, но ще признаете, господин Холмс, че повечето мъже биха се постреснали, ако ги питат направо какви са отношенията им с една жена, към която наистина изпитват сериозни чувства. Сигурно повечето хора имат тайно кътче в душата си, където не допускат натрапници. А вие направо нахълтахте в него. Но целта ви оправдава, тъй като аз се опитвам да я спася. Е, вече няма скрито-покрито, можете да питате каквото пожелаете. Какво искате да знаете?

— Истината.

Кралят на златото помълча малко, сякаш подреждаше мислите си. Унилото му набраздено от бръчки лице стана още по-тъжно и мрачно.

— Тя може да се изрази съвсем кратко, господин Холмс — каза накрая той. — Някои неща се изричат болезнено и трудно, затова няма да задълбавам повече, отколкото е нужно. Запознах се с жена си, докато търсех злато в Бразилия. Мария Пинто, дъщеря на държавен служител в Манаос, беше много красива. Тогава бях млад и с пламенно сърце, но дори сега, като се обърна назад хладнокръвно и трезво, не мога да не призная, че красотата ѝ бе рядка и изключителна. Освен това беше забележителна личност, страстна, всеотдайна, пламенна, неуравновесена, съвсем различна от американките, които познавах. С две думи, влюбих се в нея и се оженихме. Едва когато чувството попремина — а това стана след години, — осъзнах, че нямаме нищо

общо помежду си, абсолютно нищо. Любовта ми угасна. Може би щеше да е по-леко, ако и нейната бе преминала. Но нали знаете колко странни са жените! Каквото и да правех, нищо не можеше да я отвърне от мен. Ако съм бил груб с нея, дори жесток, както твърдят някои, то е, защото знаех, че успея ли да убия любовта ѝ или да я превърна в омраза, и за двама ни ще е по-леко. Но нищо не можеше да я промени. И в английските гори тя ме обожаваше все така пламенно, както преди двайсет години по бреговете на Амазонка. Каквото и да сторех, бе ми неизменно предана. И тогава се появи госпожица Дънбар. Дойде в отговор на обява и стана гувернантка на двете ни деца. Вероятно сте виждали снимката ѝ във вестниците. Всички твърдят, че и тя е много красива жена. Не съм светец и ще ви призная, че не можех да живея под един покрив с такава жена, да я виждам всеки ден и да остана безстрастен. Вините ли ме, господин Холмс?

— Не ви виня за чувствата. Бих ви упрекнал, ако сте ги изразили, тъй като младата дама в известен смисъл е била под вашата опека.

— Може би — каза милионерът, макар че за миг порицанието върна гневния блясък в очите му. — Не се правя на по-праведен, отколкото съм. Цял живот съм получавал това, което искам, а нищо не съм искал повече от любовта на тази жена. Казах ѝ го.

— Значи така?

Когато се ядосаше, Холмс изглеждаше страшно.

— Казах ѝ, че ако мога да се ожения за нея, бих го сторил, но че не е във властта ми. Казах ѝ, че парите нямат значение и че ще сторя всичко, за да я направя щастлива.

— Много щедро, няма що — усмихна се Холмс.

— Вижте, господин Холмс, дойдох, за да говорим за доказателства, не за етика. Не ми е нужна критиката ви.

— Фактът, че изобщо се заемам с вашия случай, се дължи единствено на младата дама — каза сурово Холмс. — Не знам дали всъщност това, в което я обвиняват, е по-лошо от онова, което вие сте си позволили, от опита ви да погубите една беззащитна девойка, която е живеела в дома ви. Някой от вас, богаташите, трябва все пак да разбере, че светът не може да бъде подкупен да прощава престъпленията ви.

За мое учудване кралят на златото прие спокойно порицанието.

— Сега и аз мисля по същия начин. Слава Богу, че нещата не се развиха, както ми се искаше. Тя не искаше и да чуе за онова, което ѝ предлагаш, и настояваше веднага да напусне дома ми.

— Защо не го стори?

— Първо, защото помагаше на свои близки и не можеше с лека ръка да ги изостави, като жертва препитанието си. Когато ѝ се заклех, че никога повече няма да я безпокоя, тя склони да остане. Но имаше и друга причина. Тя съзнаваше какво влияние има над мен, най-силното от всички. Искаше да го използва за добро.

— Как?

— Имаше представа, какви са сделките ми. Работата ми е мащабна, господин Холмс, далеч по-мащабна, отколкото може да си представи обикновеният човек. И не става дума само за хора. От делата ми зависят общности, градове, цели народи. Бизнесът е жестока игра и слабите се провалят. Аз играех с цената на всичко. Нито за миг не се оплаквах, не ме беше грижа, ако някой друг хленчеше. Но тя виждаше нещата по друг начин. Сигурно беше права. Беше убедена, че богатството на един човек, което далеч надхвърля нуждите му, не бива да се гради върху разорението на десет хиляди клетници, останали без пукнат грош. Така мислеше тя, струва ми се, че отвъд парите виждаше нещо по-трайно. Разбра, че се вслушвам в думите ѝ, и вярваше, че служи на хората, като влияе върху постъпките ми. Затова остана... и после се случи всичко това.

— Можете ли да хвърлите някаква светлина върху трагедията?

Кралят на златото помълча минута-две, стиснал лице с шепи, потънал в дълбок размисъл.

— Всички улики сочат вината ѝ. Не мога да го отрека. Пък и мъжът трудно може да разбере какво става в главата на една жена. Отначало бях толкова стреснат и поразен, че бях готов да предположа, че тя се е поддала на някакъв импулс, съвсем чужд на истинската ѝ природа. Хрумна ми едно обяснение, което ще споделя с вас, господин Холмс, независимо дали ще ви се стори ценно. Несъмнено жена ми беше крайно ревнива. Съществува ревност на душата, която може да е не по-малко неистова от физическата ревност, и макар да нямаше основание — и според мен го разбираше, — тя знаеше, че английската девойка упражнява върху ума и действията ми влияние, каквото тя никога не бе имала. Това, че използваше влиянието си за добро, не

беше оправдание за нея. Тя изпитваше дива омраза, а в жилите ѝ течеше огнена кръв. Може да е замисляла да убие госпожица Дънбар или да я заплаши с оръжие, за да я сепне и тя да напусне. Сборнчкали са се, револверът се е отклонил и е прострелял тази, която го е държала.

— Тази възможност вече ми хрумна — каза Холмс. — Всъщност това е единствената алтернатива на предумишленото убийство.

— Но тя напълно го отрича.

— Това обаче може нищо да не означава, нали? Разбираемо е жена, попаднала в толкова ужасно положение, да изтича вкъщи, като в объркването си продължи да стиска револвера. Може дори да го хвърли сред дрехите, без да съзнава какво прави, а когато го открият, да се опита да се измъкне, като отрича всичко, понеже не може да предложи никакво обяснение. Кой може да възрази на такова предположение?

— Самата госпожица Дънбар.

— Е, може би.

Холмс си погледна часовника.

— Убеден съм, че до обед можем да вземем нужните разрешения и да стигнем в Уинчестър с вечерния влак. След като поговоря с младата дама, вероятно ще ви бъда по-полезен, макар да не мога да обещаая, че заключенията ми непременно ще са каквито желаете.

Имаше известно забавяне в издаването на пропуск и вместо да стигнем в Уинчестър същия ден, се отправихме към Тор плейс, хампширското имение на господин Нийл Гибсън. Самият той не дойде с нас, но ни даде адреса на сержант Ковънтри, местния полицай, който пръв беше разследвал случая. Той се оказа висок и слаб много блед мъж със сдържано и потайно поведение, което навяваше на мисълта, че знае или подозира много повече, отколкото дръзва да каже. Освен това имаше навика внезапно да снижава гласа си до шепот, сякаш е попаднал на нещо изключително важно, макар и информацията да е общоизвестна. Извън тези чудатости скоро стана ясно, че е свестен и почтен човек, прекалено горд, за да признае, че е в задънена улица и би приветствал всякаква помощ.

— Поне ви предпочитам пред Скотланд ярд, господин Холмс — каза той. — Щом оттам се намесят в някое разследване, местните

полицаи са лишени от всякакви заслуги при успех, а в случай на провал всички тях обвиняват. Чувал съм, че вие действате по-почтено.

— В този случай изобщо не е необходимо да се появявам — каза Холмс за явно облекчение на мрачния сержант. — Ако успея да го реша, не държа името ми да се споменава.

— Много великодушно от ваша страна. Знам, че и на вас може да се има доверие, доктор Уотсън. Е, господин Холмс, докато вървим, ми се ще да ви питам нещо. Не бих го казал на никой друг — той се озърна, като че ли почти не смееше да произнесе думите. — Не смятате ли, че може да се повдигне обвинение срещу самия господин Нийл Гибсън?

— Мислих за това.

— Не познавате госпожица Дънбар. Тя е прекрасна девойка във всяко отношение. Нищо чудно той да е искал да премахне жена си. Пък и американците не си поплюват с оръжието като нас. Революерт е бил негов.

— Това безспорно ли е установено?

— Да, сър. Единият от два еднакви.

— Единият ли? А къде е другият?

— Ами господинът има доста оръжия, какви ли не. Не успяхме да открием втория револвер, но кутията е за два.

— Ако има близък, трябва да сте го открили.

— Ами всичките са на показ в къщата, ако искате, можете сам да ги разгледате.

— Вероятно ще го направя по-късно. Смятам заедно да идем да огледаме местопрестъплението.

Този разговор се проведе в малката приемна в скромната къща на сержант Ковънтри, която служеше за местен полицейски участък. Разходка от около осемстотин метра през обрулено от вятъра поле, обагнено в златно и бронзово от прегорелите папрати, ни отведе до странична порта, през която се влизаше в земите на имението Тор плейс. Пътеката водеше през красива дъбрава, а през една просека видяхме на билото на хълма голямата къща от камък и дърво, строена и достроявана през XVI и XVII век. Пред нас се простираше разлято езеро, осеяно с тръстики, тясно и сякаш разделено на две в средата, където над него се прехвърляше каменен мост. Водачът ни спря в подножието му и посочи земята.

— Тук лежеше тялото на госпожа Гибсън. Отбелязах мястото с този камък.

— Доколкото разбрах, видели сте го, преди да го преместят.

— Да, повикаха ме веднага.

— Кой?

— Самият господин Гибсън. Щом се разбрало, че е починала, той се втурнал насам с прислугата и се разпоредил нищо да не се пипа, докато не дойде полицията.

— Разумно. От вестниците разбрах, че е стреляно отблизо.

— Да, сър, съвсем отблизо.

— До дясното слепоочие.

— Точно зад него, сър.

— Как лежеше тялото?

— Възнак, сър. Нямахме никакви следи от борба. Никакви отпечатъци. Никакво оръжие. В лявата си ръка стискаше бележка от госпожица Дънбар.

— Стискаше ли, казвате?

— Да, сър, едва разтворихме пръстите.

— Това е много важно. Изключва хипотезата някой да е сложил бележката след смъртта ѝ, за да изфабрикува лъжлива улика. Но чакайте малко! Доколкото си спомням, бележката е била съвсем кратка. „Ще бъда на моста Тор в девет часа. Дж. Дънбар.“ Така ли е?

— Да, сър.

— Призна ли госпожица Дънбар, че тя я е писала?

— Да, сър.

— Какво обяснение даде?

— Пази защитата си за делото. Не желае да каже нищо.

— Загадката определено е интересна. Въпросът с писмото е доста неясен, нали?

— Но, сър — възрази полицаят, — смее да твърдя, че това май е единственото ясно нещо в целия случай.

Холмс поклати глава.

— Ако допуснем, че бележката е истинска, сигурно е била получена доста преди това, да речем, един-два часа. Защо тогава още я е стискала в лявата ръка? Защо така грижливо я е взела със себе си? Не ѝ е трябвала за разговора. Това не ви ли се вижда удивително?

— Да, сър, както го тълкувате, вероятно е така.

— Иска ми се да седна на спокойствие няколко минути и да размисля.

Холмс седна на парапета и видях как острите му сиви очи се стрелкат изпитателно на всички страни. Неочаквано скочи, изтича до отсрещния парапет, извади от джоба си лупата и започна да разглежда камъка.

— Странно — отбеляза той.

— Да, сър, видяхме нащърбеното място. Предполагам, че е дело на някой, който е минал оттук.

Камъкът беше сив, но на това място се беше откъртило парченце и имаше бял участък, голям колкото монета. При поглед отблизо си личеше, че повърхността е нащърбена като от силен удар.

— Иска се сила, за да се направи това — каза Холмс замислен. Той удари парапета с бастуна си няколко пъти, но не остави никаква следа. — Ударът е бил силен. При това на необикновено място. Не отгоре, а отдолу, виждате, че е на долния ръб на парапета.

— Но е на поне четири метра и половина от трупа.

— Да, така е. Може да няма нищо общо със случая, но все пак заслужава да се отбележи. Мисля, че тук няма нищо повече да научим. Казвате, че не е имало отпечатъци?

— Земята беше твърда като камък, сър. Нямахме никакви следи.

— В такъв случай да вървим. Първо ще ида до къщата, за да разгледам оръжията, които споменахте. После ще се отправя към Уинчестър, защото много ми се иска да поговоря с госпожица Дънбар, преди да продължа.

Господин Нийл Гибсън още не бе се върнал от града, но в къщата ни посрещна неспокойният господин Бейтс, който ни бе посетил сутринта. Със зловеща охота той ни показва забележителна грамада от оръжия с всевъзможни размери и форми, събрани от господаря му в течение на цял живот, пълен с приключения.

— Господин Гибсън има врагове, както би предположил всеки, който познава характера и методите му — каза той. — Спи със зареден револвер в чекмеджето до леглото. Той е невъздържан човек, сър, и понякога всички ни е страх от него. Сигурен съм, че клетата покойница често изпитваше ужас.

— Виждали ли сте някога с очите си как тя става жертва на физическо насилие?

— Не, не мога да кажа това. Но съм чувал думи, които са не по-малко жестоки, думи на хладно и язвително презрение, изречени дори пред прислугата.

— Май нашият милионер не е бил образец за подражание в личния си живот — отбеляза Холмс, докато вървахме към гарата. — Е, Уотсън, сдобихме се с много факти, някои от които нови, и все пак съм далеч от заключението. Независимо от явната неприязън, която господин Бейтс изпитва към господаря си, той каза, че когато е пристигнала тревожната вест, Гибсън е бил в библиотеката. Вечерята е свършила в осем и половина и всичко е вървяло както обикновено до десет часа. Вярно, че са открили тялото късно вечерта, но трагедията със сигурност се е случила около часа, посочен в бележката. Няма никакви доказателства, че господин Гибсън е излизал, след като се е върнал от града в пет часа. От друга страна, както разбрах, госпожица Дънбар признава, че се е уговорила да се срещне с госпожа Гибсън на моста. Не иска да каже нищо друго, тъй като адвокатът ѝ я е посъветвал до процеса да запази в тайна защитата си. Трябва да зададем на младата дама няколко изключително важни въпроса и няма да имам мира, докато не се срещна с нея. Не мога да скрия, че вината ѝ щеше да ми се вижда неоспорима, ако не беше едно обстоятелство.

— Кое, Холмс?

— Намирането на револвера в гардероба ѝ.

— Боже мой, Холмс — възкликнах аз, — та аз мисля, че това е най-голямата улика.

— Не е така, Уотсън. Стори ми се много странно още докато прелиствах репортажите, но сега, след като се запознах със случая отблизо, това е единственото ми основание за надежда. Трябва да търсим логика. А когато тя липсва, не можем да не заподозрем опит за заблуда.

— Май не те разбирам.

— Добре, Уотсън, представи си за миг, че ти си в кожата на жената, която хладнокръвно и обмислено се готви да се отърве от съперничката си. Планирал си всичко. Бележката е написана. Жертвата е дошла. Имаш оръжие. Престъплението е извършено — майсторски, без грешка. Нима твърдиш, че след толкова изпитано престъпление ще съсипеш репутацията си на престъпник, като пропуснеш да хвърлиш оръжието във водата до теб, за да се отървеш от него завинаги? Вместо

това грижливо ще го отнесеш вкъщи и ще го пъхнеш в собствения си гардероб, където най-напред ще го потърсят? Най-добрите ти приятели едва ли биха те нарекли изпечен мошеник, Уотсън, но въпреки това не мога да си представя да постъпиш така глупаво.

— Но във вълнението си...

— Не, не, Уотсън, няма да призная, че е възможно. Когато едно престъпление се обмисля хладнокръвно, мерките за прикриването му също се подготвят грижливо. Затова мисля, че сме изправени пред сериозна заблуда.

— Но толкова много неща са неясни.

— Ще ги обясним. Щом смениш гледната точка, онова, което е означавало гибел, се превръща в път към истината. Ето например револвера. Госпожица Дънбар категорично отрича да е знаела за него. Според новата ни хипотеза тя казва истината. Следователно някой го е скрил в гардероба ѝ. Кой? Някой, който е искал да я уличи. Дали този човек не е истинският убиец? Виждаш как веднага тръгваме по най-плодотворната линия на разследване.

Принудихме се да пренощуваме в Уинчестър, тъй като още нямаше разрешение, но на следващата сутрин в компанията на господин Джойс Къмингс, изгряващия адвокат, на когото бе поверена защитата на младата дама, на-сетне можахме да я посетим в килията ѝ. След всичко чуто очаквах да видя красавица, но никога няма да забравя впечатлението, което ми направи госпожица Дънбар. Нищо чудно, че дори властният милионер бе открил в нея нещо по-силно от него самия, което да го ръководи и напътства. И един поглед към това силно, ясно очертано и все пак чувствително лице бе достатъчен, за да усети човек, че дори да е способна да извърши нещо необмислено, тя притежава някакво вътрешно благородство, което изключва вероятността да причини зло. Беше брюнетка, висока, с аристократичен и властен вид, но черните ѝ очи излъчваха безпомощността на преследвано животно, което усеща как примката се стяга около него, без да вижда как може да се измъкне от капана. Но след като разбра какво означават присъствието и помощта на прочутия ми приятел, по бледите ѝ страни се появи лека руменина и в очите, обърнати към нас, започна да проблясва надежда.

— Вероятно господин Нийл Гибсън ви е споменал за случилото се между нас? — попита тя приглушено и неспокойно.

— Да — отвърна Холмс, — няма нужда от болезнени обяснения за тази част от историята. След като ви видях, вече съм готов да приема твърденията на господин Гибсън както за влиянието ви върху него, така и за безупречните ви отношения с него. Но защо всичко това не е било извадено наяве в съда?

— Струваше ми се невероятно, че ще се предяви подобно обвинение. Мислех си, че ако почакаме, всичко ще се изясни от само себе си, без да сме принудени да навлизаме в болезнени подробности от личния живот на семейството. Но разбрах, че вместо да се изяснят, нещата стават още по-сериозни.

— Мило момиче — възкликна горещо Холмс, — моля ви да не храните илюзии. Господин Къмингс ще ви увери, че в момента уликите са срещу вас и трябва да направим всичко възможно, ако искаме да ви оправдаят. Би било страшна заблуда да се преструваме, че не ви грози голяма опасност. Затова ви моля за пълно съдействие, за да стигна до истината.

— Нищо няма да скрия.

— Разкажете ни тогава за истинските си отношения със съпругата на господин Гибсън.

— Тя ме мразеше, господин Холмс. Мразеше ме с цялата страст на тропическата си кръв. Беше човек на крайностите и ме мразеше със същата сила, с която обичаше съпруга си. Вероятно тълкуваше погрешно отношенията ни. Не искам да я виня, но физическата ѝ страст бе толкова силна, че тя едва ли можеше да разбере интелектуалната, дори духовна връзка, която свързваше съпруга ѝ с мен. Не можеше дори да си представи, че в неговия дом ме задържа единствено желанието ми да насочвам властта, която той притежава, към благородни цели. Сега разбирам, че съм сгрешила. Нищо не би могло да оправдае пребиваването ми в дома, в който причинявах страдание, и все пак злочестината щеше да остане, дори да си бях тръгнала.

— А сега, госпожице Дънбар — каза Холмс, — ви моля да ни разкажете точно какво се случи онази вечер.

— Ще ви кажа истината, господин Холмс, както ми е известна, но нищо не мога да докажа и има моменти, най-важните моменти, за

които нямам никакво обяснение.

— Ако изложите фактите, може би друг ще намери обясненията.

— Онази вечер отидох при моста, защото сутринта получих бележка от госпожа Гибсън. Намерих я на масата в учебната стая, може би тя сама я беше оставила там. Молеше да се срещна с нея след вечеря, защото имала да ми каже нещо важно, настояваше да оставя отговора си при слънчевия часовник в градината, тъй като искала срещата да остане в тайна. Не виждах причини за подобна потайност, но се съгласих и сторих това, за което ме молеше. Освен това искаше от мен да унищожа бележката ѝ и аз я изгорих в камината. Тя много се страхуваше от съпруга си, който се отнасяше с нея толкова грубо, впрочем аз често го упреквах за това. Помислих, че постъпва така само защото не иска той да разбере за разговора ни.

— И все пак тя е запазила вашия отговор много грижливо.

— Да, учудих се, като разбрах, че е държала бележката ми, когато е умряла.

— И какво стана после?

— Отидох там, както бях обещала. Тя ме чакаше вече. До този момент не бях осъзнала колко ме мрази тази клетница. Приличаше на луда, всъщност мисля, че наистина беше луда и прикриваше безумието си с хитростта, присъща на всички луди. Как иначе е можела да ме вижда всеки ден, външно показвайки безразличие, а в сърцето си да е таяла толкова страстна ненавист? Няма да повтарям думите ѝ. Изля цялата си дива ярост с разпалени и ужасяващи думи. Дори не ѝ отговорих, не можех. Беше страшна гледка. Запуших си ушите с длани и побягнах. Зад мен тя продължи да крещи проклетия, застанала в началото на моста.

— Там, където са я намерили?

— На около метър от това място.

— И все пак, макар да се предполага, че смъртта е настъпила скоро след като сте побягнали, не сте чули изстрел?

— Не, нищо не чух. Но всъщност, господин Холмс, бях толкова развълнувана и ужасена от страшния ѝ изблик, че се втурнах презглава към стаята си и не бях в състояние да забележа нищо.

— Казвате, че сте се върнали в стаята си. Излизахте ли до сутринта?

— Да, когато дойде вестта, че клетницата е мъртва, изтичах навън с останалите.

— Видяхте ли господин Гибсън?

— Да, точно идваше от моста, когато го срещнах. Беше пратил да повикат лекаря и полицията.

— Видя ли ви се силно развълнуван?

— Господин Гибсън е силен човек, който винаги се владее. Ме мисля, че би си позволил да даде израз на чувствата си. Но аз го познавах толкова добре, че разбрах колко много е разтревожен.

— Стигаме до най-важната улика, револвера, намерен в стаята ви. Виждали ли сте го преди?

— Никога, кълна се.

— Кога го откриха?

— На следващата сутрин, докато претърсвах.

— Между дрехите ви?

— Да, най-отдолу, под роклите.

— Можете ли да предположите колко време с бил там?

— Предната сутрин го нямаше.

— Откъде знаете?

— Подреждах гардероба.

— Да, няма съмнение. Значи някой е влязъл в стаята ви и го е скрил там, за да ви уличи.

— Сигурно така е било.

— Но кога?

— Може да е станало само по време на хранене или когато съм била с децата.

— В учебната стая, където намерихте бележката?

— Да, бях там цялата сутрин.

— Благодаря ви, госпожице Дънбар. Сещате ли се за нещо друго, което може да ми помогне в разследването?

— Нищичко.

— На моста, точно срещу мястото, където е намерено тялото, има скорошни следи от удар. Имате ли някаква представа, каква е причината?

— Сигурно е просто съвпадение.

— Странно, госпожице Дънбар, много странно. Защо да се появят точно по времето на трагедията и на същото място?

— Но каква може да е причината? Само яростен удар би могъл да остави такава следа.

Холмс не отговори. На бледото му трескаво лице внезапно се появи онова напрегнато замислено изражение, което обикновено свързвах с най-висшите прояви на гения му. Бурята в ума му бе толкова явна, че никой от нас не дръзваше да проговори. И тримата — адвокатът, затворничката и аз, седяхме и го наблюдавахме безмълвни. Внезапно той скочи, целият разтреперан от нервно напрежение и нетърпение да действа.

— Да вървим, Уотсън! — извика той.

— Какво има, господин Холмс?

— Няма значение, мила госпожице. Ще ви се обадя, господин Къмингс. С помощта на справедливия Бог ще разкрия този случай, който ще се прочуе в цяла Англия. До утре ще получите вести, госпожице Дънбар, а дотогава, повярвайте ми, облаците се разсейват и силно се надявам, че лъчът на истината ще пробие през тях.

Разстоянието от Уинчестър до Тор плейс не бе голямо, но тъй като горях от нетърпение, пътят ми се стори дълъг, а за Холмс май беше направо безкраен. В нервното си безпокойство той не можеше да си намери място, крачеше из купето или барабанеше с дългите си чувствителни пръсти по седалката до себе си.

Но изведнъж, когато вече приближавахме целта, той седна срещу мен — пътувахме сами в купе за първа класа — и като сложи ръце на коленете ми, ме погледна в очите с особения дяволит поглед, обичаен за него в по-лудешките му настроения.

— Уотсън — каза той, — ако не ме лъже паметта, ти винаги тръгваш въоръжен на тези наши експедиции.

Напомних му, че го правя заради него. Когато бе погълнат от някоя загадка, той не се грижеше особено за собствената си безопасност и неведнъж револверът ми се оказваше доста полезен.

— Да, прав си, малко съм разсеян за тези неща. Но кажи, носиш ли си револвера?

Извадих го от задния джоб — къс и малък, но много полезен. След като освободи барабана и извади патроните, той внимателно го разгледа.

— Тежък е, извънредно тежък — отбеляза.

— Да, солидна вещ.

Той размишлява цяла минута.

— Знаеш ли, Уотсън, мисля, че твоят револвер ще се окаже ключ към загадката, която разследваме.

— Скъпи Холмс, шегуваш се.

— Не, Уотсън, говоря съвсем сериозно. Предстои ни да направим една малка проверка. Ако излезе успешна, всичко ще се изясни. А резултатът зависи от поведението на това скромно оръжие. Махаме един куршум, връщаме останалите пет и пак слагаме предпазителя. Така. По този начин тежестта се увеличава и максимално се приближаваме до действителните условия.

Нямах никаква представа, какво е намислил, но и той не споделяше плана си с мен. Седеше потънал в размисъл, докато накрая слязохме на малката гара в Хампшир. Наехме един раздрънкан кабриолет и след петнайсет минути пристигнахме в дома на потайния сержант.

— Следа ли, господин Холмс? Каква?

— Всичко зависи от поведението на револвера на доктор Уотсън — каза приятелят ми. — Ето го. А сега, полицай, ще бъдете ли така добър да ми дадете въже, десетина метра дълго?

В селския магазин намерихме яка връв.

— Май друго не ни трябва — каза Холмс. — А сега, ако нямате нищо против, да вървим към последния етап от пътешествието, ако надеждите ми се оправдаят.

Слънцето залязваше и превръщаше хълмистото хампширско мочурливо поле в прекрасен есенен пейзаж. Сержантът крачеше до нас и час по час ни оглеждаше критично и недоверчиво, което показваше дълбоките му съмнения в здравия разум на приятеля ми. Щом наближихме местопрестъплението, усетих, че зад обичайното си спокойствие приятелят ми всъщност е дълбоко развълнуван.

— Да — отвърна той, когато му го казах, — виждал си ме да удрям на камък, Уотсън. Имам усет за тези неща и все пак понякога се подвеждам. Когато тази хипотеза ми хрумна за пръв път, в килията в Уинчестър, ми се стори неоспорима, но една от лошите страни на неспирния ум е, че винаги можеш да измислиш и други обяснения, при които следата да стане лъжлива. И все пак... все пак... Е, Уотсън, можем поне да опитаме.

Докато вървахме, той здраво завърза единия край на въжето за дръжката на револвера. Стигнахме до местопрестъплението. Упътен от полицаия, Холмс много грижливо отбеляза мястото, където беше лежало тялото. После се полута сред пирена и папратите, докато намери доста тежък камък. Върза го за другия край на въжето и го провеси през парапета над водата. После застана на фаталното място и на известно разстояние от парапета с револвера ми в ръка, а въжето се обтегна между оръжието и тежкия камък на другия край.

— Да видим сега! — извика той.

При тези думи вдигна револвера до главата и го пусна. Той веднага бе повлечен от тежестта на камъка, удари се в парапета с трясък и изчезна във водата. Едва се беше скрил, и Холмс коленичи до парапета и с радостно възклицание ни показа това, което очакваше.

— Може ли да се направи по-точна демонстрация? — извика той. — Виж, Уотсън, твоят револвер разплете загадката!

При тези думи той посочи втори белег със същите размери и форма като първия, който се беше появил на долния ръб на каменния парапет.

— Тази вечер ще пренощуваме в странноприемницата — продължи, като се изправи срещу изумения сержант. — А вие, разбира се, ще вземете кука и лесно ще намерите револвера на приятеля ми. А до него ще откриете и револвера, въжето и камъка, с които отмъстителната жена се е опитала да прикрие престъплението си и да припише убийство на невинната си жертва. Можете да съобщите на господин Гибсън, че ще се срещна с него сутринта, когато ще могат да се направят постъпки за оправдаването на госпожица Дънбар.

Късно вечерта, докато седяхме в селската странноприемница и подръпвахме от лулите си, Холмс ми обясни накратко какво е станало.

— Опасявам се, Уотсън — каза той, — че като добавиш загадката на моста Тор към своите летописи, няма да увеличиш славата, която може да съм спечелил. Умът ми беше муден и ми липсваше умението да съчетая въображението и фактите, което съставлява основата на моя занаят. Не мога да скрия, че белегът на парапета беше улика, достатъчна, за да подсказе вярното решение, и че се вия, задето не я забелязах по-рано. Трябва да призная, че замисълът на нещастницата е бил хитър и коварен и не беше никак лесно да се разгадае. Струва ми се, че в нашите приключения не сме се натъквали на по-странен

пример за това, какво може да причини изопачената любов. Тя не е могла да търпи все едно дали госпожица Дънбар ѝ е била съперница във физически или в духовен смисъл. Без съмнение е обвинявала невинната девойка за грубостта и суровостта, с които съпругът ѝ е отблъсквал прекалено настойчивата ѝ любов. И е решила, първо, да сложи край на живота си. А, второ — да го стори така, че да отреди на жертвата си участ, далеч по-лоша от внезапната смърт. Можем съвсем ясно да проследим ходовете ѝ и те показват забележително коварство. Много хитро е измъкнала бележка от госпожица Дънбар, от която да изглежда, че тя е избрала местопрестъплението. В страстното желание тази бележка да бъде открита малко е прекалила, като я е стискала до края. Дори само това трябваше по-рано да събуди подозренията ми. После е взела един от револверите на съпруга си — както видя, в къщата има цял арсенал, и го е запазила за собствените си планове. Негов двойник е скрила същата сутрин в гардероба на госпожица Дънбар, след като е изстреляла един куршум. Лесно е могла да го стори в гората, без да привлича внимание. След това е отишла до моста, където е скроила този крайно изобретателен начин да се отърве от оръжието. Когато госпожица Дънбар е дошла, тя е използвала последните си минути, за да излее омразата си, а след това, когато вече не е можела да я чуе, е изпълнила ужасния си план. Сега всички брънки са на мястото си и веригата е цяла. Може би журналистите ще питат защо езерото не е било претърсено, но е лесно да проявяваш находчивост впоследствие, а и при всяко положение не е лесно да претърсваш широко тръстиково езеро, ако не си съвсем наясно какво и къде искаш да го намериш. Е, Уотсън, помогнахме на една забележителна жена и на един необикновен мъж. Ако в бъдеще те обединят усилията си, което не изглежда невероятно, финансовият свят може би ще открие, че господин Нийл Гибсън е научил нещичко в училището на скръбта, в което всички минаваме земните си уроци.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.